

እንደሆነ ነው። የፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.241/1/ “ክሱ መሠማት በሚጀምርበት ቀን.....ቀርቦም እንደ ሆነ የመከላከያውን መልስ ለግራ ቁኝ” ፍ/ቤቱ እንደሚያነብ መጥቀሱ አንድ ተከላሽ መልስ ባያቀርብ እንኳን ክሱ ሊሠማ በተቀጠረበት ዕለት ቀርቦ መከራከር እንደሚችል የሚያሳይ ነው። በመሆኑም አመልካች መልስ እንዲያቀርብ በታዘዘበት ዕለት ባለመቅረቡ ብቻ የሥነ ሥርዓት ሕጉን ያላግባብ በመተርጎም በሌለበት ጉዳይ ይታያል መባሉ መሠረታዊ የመሰማት መብቱን የገደበ ሆኖ አግኝተነዋል።

ው ሣ ኔ

የሥር ፍ/ቤቶች አመልካች መልስ እንዲሠጥ በታዘዘበት ዕለት ባለመቅረቡ በሌለበት እንዲታይ መወሰናቸው መሠታዊ የሕግ ስህተት በመሆኑ ውሣኔዎቹ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348/1/ መሠረት ተሸረዋል።

የፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤት በሕጉ መሠረት የግራ ቀኝን ክርክር ሰምቶ ተገቢውን እንዲወስን ታዟል፤ ይሳፍ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 25026

ግንቦት 14 ቀን 2000 ዓ.ም.

ዳኞች:- አብዱልቃድር መሐመድ

ታፈሰ ይርጋ

መድኅን ኪሮስ

ዓሊ መሐመድ

ሱልጣን አባተማም

አመልካች:- ወ/ሮ ሁዳ መሐመድ - ጠበቃ አቶ ይልማ አቻሜ ቀረቡ።

ተጠሪ:- ሀጂ አህመድ አህመዲን፣ ጠበቃ ደምሴ ኪዳኔ ቀረቡ።

መዝገቡን የተቀጠረው፣ ለምርመራ ነበር። መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቀረበው አመልካች የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሚያዝያ 6 ቀን 1998 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት የሰበር አቤቱታ በማቅረቡ ነው። የክርክሩን ፍሬ ጉዳይ በተመለከተ፣ አመልካች ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በከላሽነት ቀርባ ከተከላሽ ጋር ታህሣሥ 8 ቀን 1991 ዓ.ም. በተደረገ የቤት ሽያጭ ውል፣ በአዲስ አበባ ከተማ ወረዳ 6 ቀበሌ 02 ክልል የቤት ቁጥር 003 የሆነው ቤት በብር 650,000 /ስድስት መቶ ሀምሳ ሺህ ብር/ ገዝቼአለሁ። በዚህ ጊዜ ብር 70,000 /ሰባ ሺህ ብር/ የመጀመሪያ ክፍያ የከፈልኩ ሲሆን የቤቱን ካርታ እና የባለቤትነት ደብተር ማረጋገጫ ተረክቤአለሁ። ተከላሽ በውሉ መሠረት እንዲፈጽም ማስጠንቀቂያ ብሰጠው ፈቃደኛ ስላልሆነ፣ በፍርድ ተገድዶ ቤቱን እንዲያስረክብና የውል ግዴታውን እንዲፈጽም ውሣኔ ይሰጥልኝ በማለት ክስ ያቀረበኝ ሲሆን፣ ተጠሪው የከፍተኛው ፍርድ ቤት መጥሪያና ክስ ደርሶአቸው መልሳቸውን፣ ይዘው ባለመቅረባቸው ጉዳዩ በሌሉበት እንዲታይ የከፍተኛው ፍርድ ቤት ትዕዛዝ ሰጥቷል። ተጠሪው ፍርድ ቤቱ በሌለበት እንዲታይ ትዕዛዝ ከሰጠ ከሶስት ወር በኋላ ወደ ክርክሩ ለመግባት እንዲፈቀድለት የጠየቀ

ቢሆንም ፍርድ ቤቱ ጥያቄውን ውድቅ በማድረግ የአመልካችን የሰነድና የጽሑፍ ማስረጃ መርምሮ ተጠሪው ታህሣሥ 8 ቀን 1991 ዓ.ም. በተደረገው የቤት ሽያጭ ውል መሠረት ቤቱን ከነይዞታው ለአመልካች እንዲያስረክብ በማለት ውሳኔ ሰጥቷል።

ተጠሪው በዚህ ውሳኔ ይግባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ለይግባኝ ሰሚ ችሎት በማቅረብ ውሉ ሥልጣን በተሰጠው አካልና በማይንቀሳቀስ ንብረት መመዘገቢያ መዝገብ ያልተመዘገበ በሽያጭና በግዢ እንዲሁም በምስክርቻ የተፈረመበት ስላልሆነ በውል ልገደድ አይገባኝም በማለት የተከራከሩ ሲሆን መልስ ሰጭም ተጠሪው በይግባኝ ያቀረቡት ክርክር ተገቢነት የለውም በማለት ተከራክሯል። የጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የግራ ቀኝን ክርክር ከሰማ በኋላ ውሉ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1723 ንዑስ አንቀጽ 1 ስልጣን ባለው አካል ፊት ያልተፈረመ ስለሆነና በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1720 ንዑስ አንቀጽ 1 መሠረት እንደ ረቂቅ ሆኖ ስለሚቆጠር፣ ይግባኝ ባይ /ተጠሪው/ የሚገደድበት ውል የለም በማለት የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ ሽሯል። አመልካች ይህ የጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ውሳኔ ተጠሪው በከፍተኛ ፍርድ ቤት በተከሰሰበት ጊዜ የፍርድ ቤት መጥሪያ ክስና ማስረጃ ደርሶት እያለ፣ ቀርቦ ያልተከራከረ በሥር ፍ/ቤት ያልተነሳ አዲስ ክርክር በመቀበል የተሰጠ ውሳኔ በመሆኑ መሠረታዊ የሆነ የሥነ ሥርዓት ግድፈት አለበት የሚልና የውል ሕግ ድንጋጌዎችን አተረጎም አስመልክቶ በፍርድ ቤቱ የተሰጠው ትርጉም ተገቢ አለመሆኑን የሚዘረዝር የሰበር አቤቱታ አቅርቧል። ተጠሪው በበኩሉ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት በሥር ያልታየ አዲስ ጭብጥ ይዞ ዳኝነት ሊሰጥ እንደሚችል በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 182 ንዑስ አንቀጽ 2 የተደነገገ በመሆኑ የውሉን ፎርም መሟላትና አለመሟላት መርምሮ መወሰኑ ተገቢ ስለሆነ፣ በጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የተሰጠው ውሳኔ የሕግ ስህተት የለበትም በማለት ተከራክሯል። አመልካች የመልስ መልስ

ያቀረበች ሲሆን በሰበር አቤቱታዋ ያነሳቻቸውን ነጥቦች በማጠናከር ተከራክራለች።

የክርክሩ ፍሬ ጉዳይና በሰበር በግራ ቀኝ በኩል የቀረበው የሕግ መከራከሪያ ከላይ የተገለጸው ሲሆን ተጠሪው የፍርድ ቤት መጥሪያና የክላሽ ክስና ማስረጃ ደርሶት በከፍተኛው ፍርድ ቤት ቀርቦ ያነሳቸውን መከራከሪያዎች በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት አንስቶ መከራከሪያ ማድረግ ይችላል ወይስ አይችልም? ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ተከራካሪዎች በሥር መከላከያ አድርገው ሊያነሳቸው የሚገቡ ነገር ግን በሥር ቀርበው ያነሳቸውን ክርክሮች ራሱ በማንሣት ውሳኔ መስጠቱ ተገቢ ነው አይደለም? የሚሉትን ጭብጦች መመርመር አስፈላጊ ሆኖ አግኝተነዋል።

የመጀመሪያውን ነጥብ በተመለከተ ተጠሪው አመልካች ለከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረበው ክስና ማስረጃ እንደዚሁም የፍርድ ቤቱ መጥሪያ ደርሶት በወቅቱ ቀርቦ የመከላከያ መልሱንና ማስረጃውን አላቀረበም። ተጠሪው ያለበቂ ምክንያት ክሱ በሚሰማበት ጊዜ ሳይቀርብ ቀርቶ መከራከሪያውን ባለማቅረብና የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 74 በሚደነገገው የጊዜ ገደብ ውስጥ ማለትም በሰላሳ ቀን ውስጥ ወደ ክርክሩ እንዲገባ ጥያቄ ባለማቅረቡ ጉዳዩ በሌለበት ታይቶ ተወስኗል። ተጠሪው የከፍተኛው ፍርድ ቤት ወደ ክርክሩ እንደገባ ያልፈቀደልኝ በአግባቡ አይደለም በማለት ለይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ይግባኝ አላቀረበም። ይግባኝ ባይ የፍርድ ቤቱ መጥሪያ ደርሶት ቀርቦ ባልተከራከረበት ሁኔታ፣ በሌለበት ታይቶ በተሰጠው ውሳኔ ላይ በሚያቀርበው ይግባኝ በሥር ቀርቦ በመከላከያነት ሊያቀርባቸው የሚችለውን ሁሉንም የመከራከሪያ ነጥቦች በማንሣት የይግባኝ ቅሬታው መሠረት ማድረግ እንደማይችል ከፍትሐብሔር ሕግ ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 328 ንዑስ አንቀጽ 2 ድንጋጌ ለመረዳት ይቻላል። ምክንያቱም እንኳንስ የፍርድ ቤት መጥሪያ ደርሶት የቀረበበትን ክስና ማስረጃ ለማስተባበል በሕጉ መሠረት ባለመቅረቡ ጉዳዩ በሌለበት ታይቶ የተወሰነበት ተከራካሪ ጉዳዩ እሱ ባለበት ታይቶና ክሱ ወይም የመከላከያ መልሱና ማስረጃው ተሰምቶ የተወሰነበት ወገን

በይግባኝ ደረጃ በሥር ፍርድ ቤት ያላነሳውን አዲስ መከራከሪያ ማቅረብ እንደማይችል የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 328 ንዑስ አንቀጽ 2 ይደነግጋል። በመሆኑም በሌለበት ወሣኔ የተሰጠበት ተከራካሪ በሥር ቀርቦ መከላከያ ሊያደርጋቸው የሚገባውን የመከራከሪያ ነጥቦች በይግባኝ ቅሬታው የመከራከሪያ ነጥብ አድርጎ ለማንሳት ከላይ የተጠቀሰው የሕግ ድንጋጌ የማይፈቅድ ሲሆን ተከራካሪው እንኳን ቢያነሣው ይግባኙን የሚያየው ፍርድ ቤት ውድቅ ሊያደርገው ይገባል።

በሌለበት ወሣኔ የተሰጠበት ሰው በሌለበት በተሰጠው ወሣኔ ላይ ሊያነሣቸው የሚገባው የይግባኝ ቅሬታ ነጥቦችና የይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤትም ተቀብሎ ሊመረምራቸው የሚችላቸው መከራከሪያዎች እጅግ በጣም ውስን ናቸው። ይኸውም በክርክሩ ገብቶ የመከላከያ መልስና ማስረጃውን ባያቀርብም በከሣሽ በኩል የቀረበው ክስና ማስረጃ እሱን በሕግ አግባብ ኃላፊ የማያደርግ ሆኖ እያለ ፍርድ ቤቱ፣ የከሳሽን ክስና ማስረጃ ሲመዘን በፈጸመው የጎላ ስህተት ምክንያት ፍትሐዊ ያልሆነ ወሣኔ የተወሰነበት መሆኑን የሚያረጋግጡና ማንም ተከራካሪ ወገን ባያነሣቸውም ፍርድ ቤቱ በራሱ አነሳሽነት ሊያነሣቸው የሚገቡ መሠረታዊ የሕግ ጉዳዮች በማለፍ ወሣኔ መስጠቱን የሚያመለክቱ መሆን ይኖርባቸዋል። በያዘነው ጉዳይ ተጠሪው ውሉ በገዢና በሻጭ ያልተፈረመ መሆኑን በምስክሮች ፊት ያልተፈረመ መሆኑና ውሉ በሚመለከተው ስልጣን ባለው አካል አለመመዘገቡን በይግባኝ መከራከሪያ ነጥቦች አድርጎ ያቀረበ ሲሆን ይግባኙን የሰማው የጠቅላይ ፍርድ ቤት ችሎትም ተቀብሎታል። ሆኖም እነዚህ መከራከሪያ ነጥቦች ተጠሪው በተከሳሽነት ቀርቦ በከፍተኛ ፍርድ ቤት ሊያነሣቸውና ሊከራከርባቸው የሚገቡ የመከላከያ ነጥቦች ናቸው። ተጠሪው የፍርድ ቤቱ መጥሪያ፣ የአመልካች ክስና ማስረጃ ደርሶት በራሱ ቸልተኝነት ምክንያት ለሥር ፍርድ ቤት በመከራከሪያነት አላቀረባቸውም። በክርክሩ ሂደት ባለመቅረቡም ጉዳዩ በሌለበት ተሰምቶና ተመርምሮ ተወስኗል። ስለሆነም ተጠሪው እነዚህን የመከራከሪያ ነጥቦች የይግባኝ ቅሬታ አድርጎ ማቅረቡና የጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ

ችሎትም መከራከሪያውን ተቀብሎ ወሣኔ መስጠቱ የከፍተኛው ፍርድ ቤት ተጠሪው በሌለበት አይቶ በሰጠው ወሣኔ ላይ የተፈጸመ የሕግ ወይም የፍሬ ጉዳይ ስህተት በሌለበት ሁኔታ ፍርድ ቤቱ በራሱ ሊያነሣቸው የማይፈቀድለትን የተጠሪን መከራከሪያዎች ለምን ራሱ አነሣው የሚል ይዘት ያለው በመሆኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ አግኝተነዋል።

ሁለተኛውን ነጥብ በተመለከተ፣ በሕግ በልዩ ሁኔታ ካልተደነገገ በስተቀር፣ በይግባኝ የሚደረገው ክርክር በሥር ፍርድ ቤት የተነሣና የታየ ጉዳይ የሚመለከት እደሆነና፣ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት የሥር ፍርድ ቤት ክርክሩን በሚመራበት ማስረጃ በሚቀበልበት ወይም በሚመዘንበት እና ወሣኔ በሚሰጥበት ወቅት የፈጸማቸውን የሕግና የፍሬ ጉዳይ ስህተቶች ለማረም እንደሆነ ግልጽ ነው። በዚህ ሂደት ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት በሥር ፍርድ ቤት ያልታዩና ያልተያዙ ጭብጦች መርምሮ እንደሚወስን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 182 ንዑስ አንቀጽ 2 ይደነግጋል። ሆኖም ለይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት በዚህ ድንጋጌ የተሰጠው ስልጣን ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ተከራካሪዎች በሥር ፍ/ቤት በመከላከያነት ሊያነሳቸው የሚችሏቸው ነገር ግን ያላነሳቸውን የመከራከሪያ ነጥቦች በራሱ አነሳሽነት በማንሣት ወሣኔ የመስጠትን ሁኔታ የሚጨምር አይደለም። በያዘነው ጉዳይ ተጠሪው የከፍተኛው ፍርድ ቤት መጥሪያና የአመልካች ክስና ማስረጃ ደርሶት ክርክር በሚያሰማበት ወቅት ባለመቅረቡ ጉዳዩ በሌለበት ታይቶ ተወስኗል። ተጠሪው በሕግ የተቀመጡትን ሁኔታዎች በማክበር ቀርቦ በመከላከያ መልሱ ሊያነሣቸው የሚገቡ የውሉን ፎርም የተመለከቱ የመከራከሪያ ነጥቦች በራሱ ቸልተኝነት ምክንያት ባለማቅረቡ፣ ጉዳዩ በሌለበት ታይቶ ወሣኔ ተሰጥቷል። ስለሆነም ተጠሪው መከላከያ ሊያደርጋቸው የሚገባቸውን ነጥቦች በሥር ፍርድ ቤት ቀርቦ ባልተከራከረበትና ባላነሣበት ሁኔታ ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት በይግባኝ ተቀብሎና በራሱ አነሳሽነት አንስቶ መሻሩ የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 328 ንዑስ አንቀጽ 2 እና ከፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር

182 ንዑስ አንቀጽ 2 ድንጋጌዎች መንፈስና ዓላማ ጋር የማይጣጣም እና መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ነው በማለት ፍርድ ሰጥተናል።

የሰበር መ/ቁ. 25890

መጋቢት 18 ቀን 2000 ዓ.ም

ው ሣ ኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 19095 ሚያዝያ 6 ቀን 1998 ዓ.ም. ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ ተሸሯል። ይጻፍ።
2. የከፍተኛው ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 16545 ጥር 14 ቀን 1997 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ ፀንቷል። ይጻፍ።
3. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሥነ ሥርዓት ሕግ ስህተት ያለበት በመሆኑ ስላተሻረ ተጠሪው የከፍተኛው ፍርድ ቤት በሰጠው ውሣኔ መሠረት በውሉ የገባውን ግዴታ የመፈፀም ኃላፊነት አለበት ብለናል።
4. በዚህ ፍርድ ቤት ያወጡትን ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኙ ለየራሳቸው ይቻሉ።
ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ግንቦት 14 ቀን 2000 ዓ.ም. በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ነ/ዓ

ዳኞች:- ዓብዱልቃድር መሐመድ

መስፍን ዕቁበዮናስ

ሂሩት መለሠ

መድህን ኪሮስ

ዓሊ መሐመድ

አመልካች:- የኢት/መድን ድርጅት - ነ/ፈጅ ኃይሉ ተሰማ ቀረበ

መ/ሰጭ:- እነ ዝናሽ አሰፋ /2ሰዎች/ - ቀረበች

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የቀረበው ጉዳይ የካሣ ክፍያን የተመለከተ ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው የአሁን መ/ሰጭዎች የሥር 1ኛ ተከሣሽ /አቶ መኰንን ደበበ/ ንብረትነቱ የሥር 2ኛ ተከሣሽ /የአቅም ግንባታ ሚኒስቴር/ የሆነውን ተሽከርካሪ በቢሾፍቱ ከተማ ሲያሸከረክሩ አባታችንን ገጭተው የገደሉ ስለሆነና ሚች አባታችን አስተዳዳሪዎችን ስለነበሩ ከቀን ገቢያቸው ከብር 22.00 /ሃያ ሁለት ብር/ ላይ 60% የሚሆነውን ለእኛ ይሰጡን ስለነበር በሚች ምክንያት ጉዳት ደርሶብናል፤ ስለዚህ ካሣ ይከፈለን በማለት በኦር/ብ/ክ/መ/ምስ/ሽ/ዛ/ ክፍ/ፍ/ቤት ባቀረቡት ክስ ነው። በወቅቱ ጣልቃ ገብ የነበረው የአሁን አመልካች አደጋው በደረሰበት ወቅት የሚች የቀን ገቢ ብር 22.00 አልነበረም፤ ሚች እስከ 65 ዓመታቸው ድረስ ይኖራሉ የተባለው ተቀባይነት የለውም፤ በመ/ሰጭ የተጠየቀው ልዩ ልዩ ወጪ በማስረጃ አልተደገፈም፤ መ/ሰጪዎች ለአካለ መጠን የደረሱ ስለሆነ ካሣ ሊከፈላቸው አይገባም በማለት ተከራክሯል። ከዚህ በኋላ በቃል ክርክር ወቅት የሥር 2ኛ ተከሣሽ ቀርቦ አደጋው የደረሰው በእኛ ተሽከርካሪ መሆኑ ባይካድም በሾፊሩ ጥፋት ምክንያት አይደለም ሲል ተከራክሯል። ፍ/ቤቱም መኪናውን ሲያሸከረክር የነበረው የሥር 1ኛ ተከሣሽ /ሹፊሩ/ ጥፋተኛ መሆናቸው በትራፊክ ፖሊስ ማስረጃ ስላልተረጋገጠ ጥፋተኛ